

הרצח ליד שמילו

המחזה הראשון, קטע מטיוטה שהושמדה

יום אחד הגיע חנוך לז'ורז' פידו, והודיע לו כי בכוונתו לכתוב פארסה. הוא שמע שהקומדיה "עליזה מזרחי" מאת מנחם גולן, שהפכה ללהיט גדול, הכניסה למחבר/במאי כסף רב, ונראה היה לו כי גם הוא יוכל לחזור על ההצלחה. דוד לז'ורז' היה מדריך הקריאה של חנוך במשך שנים, בעיקר כשהיה חנוך נער צעיר, והפעם המליץ לו לקרוא קומדיות של ז'ורז' פידו, אף נתן לו את הכרך עם המחזה "שמור לי על אמלי" (קטעים מן הפארסה הזאת מופיעים בהמשך, בתרגומו של שירן בק). חנוך קרא את המחזה והתלהב ממנו מאוד. הקריאה בפידו הולידה את המחזה "הרצח ליד שמילו", שנגזר מיד, תוך דרישה מפורשת של מחברו כי הוא יושמד. פידו, לעומת זאת, הותיר את רישומו העז על לז'ורז'.

ההיגיון של הפארסה, היגיון שאין לו קיום ב"עולם", אלא רק על במה (אפילו כאשר קוראים פארסה, צריך לדמות במה ולא "מציאות"), הפך לציר מרכזי בחלק גדול מן הקומדיות הלויניות, בעיקר אלה מרובות המשתתפים (חשבו למשל על "הלוויה חורפית"). מה שמשותף ל"הרצח ליד שמילו" ו"שמור לי על אמלי" הוא מעשה התרמית המתרחש בתחילת המחזה, המאפשר לעלילה להתקדם מתוך טעויות בזיהוי. במחזה הגנוז של לוי מתלוננת סטודנטית על רצח אחותה. כיוון שאין לה בכלל אחות, אפשרות שאיש אינו מביא בחשבון, מצליח קצין המשטרה אונגר לחשווד בכולם, ולעצור את כולם, ורק לאחר שמתברר שאין כלל אחות זונה, אלא הסטודנטית המתלוננת בעצמה זונה בלילות וסטודנטית בימים, נפתר הכל על הצד הטוב ביותר.

דוד לוי, ששמר את הטקסט, סבור כי בקומדיה הזאת, שנכתבה בקיץ של 1966, מוכיח חנוך שליטה גמורה במבנה הז'אנר, כי לטענתו, מבחינה מבנית המחזה הזה מושלם. לדעתי חנוך גנז את הפארסה משום שידע כי אין היא מצליחה לחרוג מהקונבנציות הקומיות המקובלות על הבמה הישראלית, למשל מן הצורך לעשות שימוש במוצא אתני לצרכים קומיים. הגיבור הראשי, והמגוחך ביותר, הוא אונגר (מן הסתם "פולני"). הסמל שלו, אלברט, ודודתו פורטונה הם "ספרדים". החשווד מנשה הוא סרסור ("מזרחי") ואמו של מנשה, שמחה, היא עוזרת בית. האחים הדוקטורים המגוחכים רוזנקרנץ הם ה"יקים" וכו'. היחידה שאין לה "מאפיין אתני" היא הגיבורה האבודה, הזונה שרונה כץ, ו/או אחותה התאומה, המדווחת על היעלמה, הלא היא הסטודנטית תלמה כץ.

מה איפיין את כתיבתו של חנוך לוי כבר בפארסה הזאת? ובכן, העליבות של האירוע, שנראה כמו פארודיה על אירוע משטרתי ("אמיתי"). אונגר ואלברט משרתים בצד ה"לא הרואי" (לא גברי) של המשטרה, במשטרת חופי הרחצה של תל אביב. הם משגיחים על כיסאות נוח, מטקות ומוכרי בלונים. עד סוף ימיו יעסקו הקומדיות של לוי בעולם שהוא מעין שחזור מגוחך של עולם אחר, "רציני". את הקומדיה הבאה שלו, הראשונה למניינו־שלו, יכתוב ב־1969.

י.ל.

הרצח ליד שמילו

פאוסה בשתי מערכות (קטע)

בוקר. כמה ריקה. מחוץ לכמה נשמעים צעדי ריצה קצובה וצעקות "הופ, הופ, הופ" של מפקח אונגר. מן החדר השני נכנסים אונגר ואחריו אלברטו בריצה קלה כשאונגר ממשיך לתת קצב בקולו. הם מקיפים את השולחן פעמיים ועומדים לצאת בכיוון החדר השני כשהטלפון מצלצל. אונגר מפסיק לרוץ וניגש לטלפון. אלברט מתכוון לעצור, אבל אונגר רומז לו בתנועות יד עצבניות להמשיך לרוץ. אונגר מרים את השפופרת. אלברט רץ בחדר.

אונגר הלו! מי? מפקח אונגר מדבר. [פאוזזה] מדבר. [פאוזזה. צועק] מדבר! [פאוזזה] כן. [פאוזזה] מה? שָׁבֵר כיסא נוח? [פאוזזה] מה זאת אומרת מסרב לשלם?! לעצור אותו, אני בא מיד! [טורק את השפופרת. לאלברט] המחלקה תעבור להליכה! [אלברט עובר להליכה ומבצע תנועות הרפייה] יוצאים לפעולה, אלברט!

אלברט [תשוש] כן, אדוני. זאת אומרת שגמרנו את התעמלות הבוקר להיום? אונגר נשלים מחר מה שחסרנו היום. לדרך, אלברט, אסור לאבד אף רגע [יוצא במהירות בעד דלת הכניסה, אחריו נשרך אלברט. לאחר שניות מספר אונגר חוזר, נכנס במהירות, ניגש לשולחן, מוציא מהמגירה אקדח גדול ומיושן, פונה לצאת, ליד הדלת נזכר במשהו] כדורים! [חוזר, ניגש לתיבת עזרה ראשונה שעל הקיר ומוציא קופסת כדורים נגד כאב ראש]. אי אפשר אף פעם לדעת מה עלול לקרות. [פונה לצאת, הטלפון מצלצל, הוא חוזר לשולחן ומרים את השפופרת] הלו! מי? מפקח אונגר מדבר. [פאוזזה] אונגר מדבר. [פאוזזה] מדבר [פאוזזה. שואג] מדבר! אני מפקח אונגר! [פאוזזה] שמע, יפת, זה כבר שתיים-עשרה שנה שאני מבקש ממך להניח את השפופרת ליד האוזן הימנית, תשלים סוף סוף עם זה שהשמאלית שלך היא חצי חירשת! [פאוזזה] חיר־שת! [פאוזזה] לא מעניין אותי, אתה תשים את האפרכסת בצד שהמשטרה קובעת! זהו! ועכשו דַּבֵּר! [פאוזזה] מה? הסכים לשלם? זאת

אומרת שהכל הסתדר? [פאווזה] טוב. טוב. המשך לפקוח עין על הקטע.
 שלא ישחקו לי מטקות בין המתרחצים. [פאווזה] כן, זה הכל. אין הוראות
 חדשות. תמשיך לרווח, ובאזון שמאל אתה שומע? [טורק את השפופרת.
 ניגש לדלת וקורא בקול] אלברט! אלברט!
 אלברט [מבחוץ] כן, אדוני, אני מחכה!
 אונגר [קורא בקול] זה נגמר! [פאווזה]
 אלברט [נכנס] נגמר?
 אונגר אחת-שתיים, מה? לא תוכל להגיד שלא למדת אצלי משהו. הפרינציפ
 הראשון לפני הכל וקודם כל זריזות!
 אלברט כמובן אדוני.
 אונגר זריזות, זריזות, זריזות! אם אתה זריז, יש לך כל הסיכויים לפתח מהירות
 אשר מעניקה לך בסופו של דבר כושר-זריזות יוצא מן הכלל.
 אלברט כן, אדוני.
 אונגר ולהיפך.
 אלברט כן, אדוני.
 אונגר אבל כשאתה שואל את עצמך מהי בעצם זריזות?
 אלברט מהי בעצם זריזות?
 אונגר זריזות היא בסך הכל הצורה המזורזת לבצע את פעולותיך! יוצא שהיא
 בפני עצמה אין לה שום ערך!
 אלברט שום ערך, אדוני!
 אונגר זה מה שאתה חושב! ואני אומר הזריזות היא הכל!
 אלברט כמובן, אדוני.
 אונגר מפני שהלוגיקה של הפשע היא זו: הרוצח...
 אלברט הרוצח?
 אונגר אה? התכוונתי לפושע. המשטרה אינה יכולה לתפוש את הפושע לפני
 ביצוע הפשע.
 אלברט זהו בדיוק.
 אונגר מכאן נובע שהיא תופשת אותו או בזמן הפשע או לאחריו.
 אלברט כמובן, אדוני.
 אונגר אבל לא תמיד הוא נתפש בזמן הפשע, אלא אם כן אורכים לו או נתקלים
 בו במקרה, וכל טיפש יודע שדברים כאלה נדירים מאד.
 אלברט כל טיפש.
 אונגר נובע מזה שהוא נתפש בדרך כלל אחרי הפשע.

אלברט כמובן.

אונגר ופירושו של דבר שהוא נמצא צעד אחד לפני המשטרה.
אלברט זה מה שחשבת.

אונגר עכשיו אתה מבין מה ערכה של הזריזות. זו כל הפילוסופיה [אלברט עומד עם פה פתוח ונראה כמהרהר]. משהו לא ברור?

אלברט לא ברור לי, אדון אונגר, בקשר לתוספת. הם הבטיחו לשלם תוספת מאפריל, אבל עכשיו כבר יולי ולא משלמים.

אונגר [נועץ בו מבט רצחני, פוער את פיו לומר משהו אך נמלך בדעתו, מניע בידו כרומוז שזהו מקרה שאין לו תקנה] יומן, אלברט.

אלברט [מתיישב ליד השולחן, פותח פנקס גדול ונוטל עיפרון] אני מוכן.
אונגר [מכתיב תוך כדי הליכה בחדר] 9:20 נתקבלה הודעה טלפונית מהשוטר התורן יונה יפת, אחראי על קטע גורדון-הבריכה. מעשה חבלה בכוונה תחילה בכסא-נוח ע"י בריון בלתי מזוהה. מסרב לשלם את דמי-הנוק.
9:22, ננקטו אמצעים לציאה אל מקום-הפשע.

אלברט [כותב] הי-פ-שע.

אונגר 9:23, התקבלה הודעה מהשוטר הנ"ל הרוצח נשבר במקום.

אלברט [כותב] הרו... [מרים ראשו] הרוצח?

אונגר אמרתי "הרוצח"? פושע, תכתוב "הפושע".

אלברט [מוחק וכותב] הפו-שע-ע...

אונגר נשבר במקום! [מזדקף בגאווה].

אלברט [מסיים לכתוב, מושיט את היומן לאונגר, אונגר חותם וסוגר את היומן, מתיישב, קם, שולף את האקדח מחגורתו, מתבונן בו רגע ומחזירו למגרה, יושב, פותח תיק-עור ומוציא כמה סנדביצים עטופים בנייר. הוא פותח את הראשון ומגלה בתוכו אקדח קטן] הכל היא מוכרחה לעטוף! [מתבונן רגע ארוך באקדח, מחייך חיוך נוסטאלגי] מזכיר לך משהו, הצעצוע הקטן הזה?

אלברט [מתבונן באקדח, מנחש] החסקה האדומה ב-62'?

אונגר הפריצה למלתחה ב-59'.

אלברט בפריצה למלתחה לא השתמשנו באקדח, אדוני!

אונגר כמעט. כמעט השתמשנו. [נאנח] לא היה חסר הרבה.

אלברט רק הפורצים.

אונגר כן, הפורצים. יכול היה להיות יפה, אלברט. כן, ממש יפה. [פאווה מכניס את האקדח למגרה, מסיר עטיפה של סנדביץ' אחר. אוכל] הגיע דואר?

אלברט הגיע דואר מן המדור הפלילי, אדוני.
 אונגר [שומט מידו את הסנדביץ'] המדור הפלילי?!
 אלברט בבקשה. [מושיט לאונגר תיק גדול].
 אונגר [מתבונן בתיק. לאלברט] אתה חופשי, אלברט, ואל תשכח לגמור את
 הדו"ח על מכירת בלונים על שפת־הים.
 אלברט אבל אני עוד לא גמרתי עם התירס, אדוני!
 אונגר מה??? אתה השתגעת לגמרי! היום ה־14 לחודש ואתה עוד בתירס!
 אלברט מה אני יכול לעשות? יש כל כך הרבה חומר!
 אונגר מאמץ! קצת מאמץ, בן־אדם!
 אלברט והתוספת שהיו צריכים לשלם לי מאפריל?
 אונגר אלברט... [עומד לומר משהו אך נוכח לדעת שאין לו מה לומר כנגד
 טענה זו] בסדר, אני רוצה את הדו"ח על התירס תוך יומיים.
 אלברט כן, אדוני.
 אונגר [בנימת־איום] ויומיים הם יומיים, אלברט!
 אלברט כן, אדוני. [יוצא]

אונגר [מסיר מן התיק פתק מצורף, קורא בקול] "אל מפקח אונגר, ענף חופי־
 הרחצה, כאן. בתשובה לפניותיך מן ה־15 למרס ש.ז. 21 למאי ש.ז.
 ובהמשך לשיחה בע"פ מן ה־7 ליולי ש.ז., הנך מסופח באופן זמני למדור
 חקירות פליליות. מעבירים בזה אליך תיק "66/כ/137, חטיפתה של שרונה
 סויסה". פתירתו המהירה של מקרה זה היא מבחן אישי להעברתך הקבועה
 למדור חקירות פליליות. בהצלחה, חתום רב־פקד יעקב כהן". [מניח את
 התיק, בוהה רגע בפיוזר־דעת, מתחיל להתהלך בחדר ולהרהר בקול] ככה.
 חקירה פלילית. ובכן, סוף סוף זה בא. [פאוזה] חמש־עשרה שנה מפקח
 ענף חופי הרחצה כסאות־נוח, זפת, מטקות, בלונים; אמהות מאברות את
 ילדיהן, בריונים נטפלים לבחורות צעירות, מוכרי־תירס ללא־רישיון –
 חמש עשרה שנה! ככה, עברו להם, עלוב מאד, מפקח אונגר. [פאוזה] ואני
 שואל מדי פעם את אלוהים ריבוננו של עולם, החיים האמיתיים: רצח,
 שוד, אונס, פושעי מין, חוטפי־תינוקות ומבריחי־סמים, האם לא מגיע גם
 לי משהו מכל זה? מה אני, קלמן בן הרש צבי אונגר, טוב פחות מאחרים
 בשביל לתפוש רוצח? [פאוזה] אבא, זיכרונו לברכה, היה אומר תמיד "קלמן
 שלי, שיחיה, עוד יתפוש רוצח." זה היה אחרי שהילדים היו מכים אותי.
 אבל הסוף היה שאפילו את הרוצח של אבא לא תפשתי! לא, לא תפשתי.
 [פאוזה] כשהתגייסתי למשטרה הם אמרו "קלמן, יפה, לשפת הים!" "אבל

אני רוצה לתפוש רוצחים!" אמרתי. "לאט לאט" הם אמרו "אתה חושב שרוצחים צומחים אצלנו על העצים?" אלוהים שבשמיים מצמיח לכל כלב את העצב שלו, ולכל יתוש את הפיצה שלו, רק בשביל קלמן אונגר אין רוצח! אין! חמש־עשרה שנה שחיי אינם חיים. בבית דעתי אינה נשמעת, אסור לי להוציא הגה מהפה; לאשתי יש ארגומנט אחד "נו, קלמן, ורוצח כבר תפשת?" והילדים לא נותנים מנוחה, מחפשים עלי כתמי־דם כשאני חוזר הביתה, ומניין אקח להם דם?! [מצטחק] דם. עכשיו יהיה קצת דם. [נוטל את התיק מן השולחן וקורא] "חטיפתה של שרונה סויסה". חטיפה. לא רע. יכול בהחלט להיגמר ברצח. [מתנער פתאום, מסתכל בשעונו] לעזאזל, צריך למהר! צריך להתחיל לפעול! [מתרוצץ בקדחתנות] זהו הצ'אנס שלך, מפקח אונגר! קח את עצמך בידיים; אסור לך להחמיץ! חטיפה! אתה תראה להם חטיפה! חטיפה? רצח! רצח, אני אומר יהיה כאן! רצח!!! אלברט!

אלברט [מן החדר השני] כן, אדוני. [נכנס]
 אונגר אלברט, אתה עוזב עכשיו את כל העיסוקים שלך!
 אלברט חופשה? הם הסכימו סוף סוף לתת חופשה? הו, אדון אונגר...
 אונגר חופשה?! חטיפה, אלברט! חטיפה!
 אלברט [עומד רגע מוכה תדהמה] ח...ח...ח...חטיפה?
 אונגר ועוד איך שחטיפה, ואם אין שם גם רצח אל תקרא לי מפקח אונגר!
 אלברט [שוב ניצב כהלום רעם] אבל... אבל למה אדון אונגר? מה, אנחנו לא היינו בסדר?
 אונגר לא היינו בסדר?! אתה לא מבין, זהו הצ'אנס שלנו, אלברט! צ'אנס!
 אלברט מה אתה מדבר, אדוני?! מה זאת אומרת צ'אנס? צ'אנס כזה על כל שונאינו, טפו! אנחנו עובדים כבר 12 שנה ביחד, בשקט...
 אונגר [מחוסר סבלנות] זה מה שאני אומר וזה הסיכוי היחיד שלנו לצאת מזה!
 אתה לא רוצה לשמש בענף חופי הרחצה כל חיך, מה?!
 אלברט למה לא?
 אונגר למה לא?! [מורה עליו באצבע] הוא קצת לא בסדר!
 אלברט אבל אדון אונגר, אני אוהב את הים. בייחוד את החוף. מה רע לנו כאן, לפקח על חופי הרחצה?
 אונגר אתה רוצה לומר שלא מעניין אותך להשתתף בחקירה פלילית?
 אלברט למה לי חקירה פלילית? יש לי אשה ושני ילדים. מנשה כבר הולך לבית־הספר בלי עין הרע.

אונגר וכבוד המקצוע?

אלברט יש, יש לנו ברוך השם גם כבוד. יש פרנסה, יש לנו משרד בקומה השלישית, יש טלפון ונשק, נשק חם, מה חסר לנו?

אונגר אתה פוחד, אלברט.

אלברט לא, בחיי שלא, אתה מבין, אדון אונגר, אני רוצה להישאר כאן קודם כל בגלל שאני אוהב את הים. תמיד אהבתי את הים, אתה יכול לשאול את אמא שלי. אני הלכתי לכל הסרטים על ים ואניות.

אונגר עד כדי כך?

אלברט כן.

אונגר משכנע מאד. ולמה לא הפכת למלח?

אלברט בגלל הגלים, אדוני. זה הדבר היחיד שהפריע לי.

אונגר אני מבין.

אלברט אשתי לא תסכים לחקירה פלילית, אדוני. לפני הנישואין הבטחתי לה שלא אעשה שטויות. אשתי אוהבת חיים שקטים.

אונגר אני מבין [פאוזה]. לאט וברצינות] אלברט, את התיק הזה יש לפתור ויהי מה.

אלברט כן, אדוני.

אונגר מצד שני לא הייתי רוצה לכפות עליך תפקיד שאינך רוצה בו.

אלברט זה לא שאני לא רוצה, אני פשוט לא מעוניין.

אונגר יהיה כך. אני יכול להמליץ על העברתך אם אתה רוצה.

אלברט [נרתע] העברה? לא, אדוני, תודה. איתך זה הכי בטוח.

אונגר למה אתה מתכוון?

אלברט אני...אני מתכוון להגיד ש...אנחנו הרי עובדים כבר 12 שנה יחד... לא

לא, אני מעדיף להישאר איתך, אדון אונגר.

אונגר אתה יודע למה זה מחייב אותך!

אלברט כן, אדוני. בהחלט.

אונגר ושום קונצים הפעם. זוהי חטיפה ולא רוכל תירס ללא רישיון. חטיפה!

אלברט כן, אדוני.

אונגר ואולי אפילו רצה.

אלברט [לעצמו] תודה רבה. חטיפה תספיק לי.

אונגר אמרת משהו?

אלברט אמרתי "אולי אפילו שרשרת רציחות".

אונגר שרשרת רציחות? כן. מתקבל על הדעת. [חשוב] כן, בעצם, למה לא? הכל

ייתכן. [לאלברט] ועוד דבר עלינו לפתור את המקרה במהירות האפשרית.

כבוד המקצוע, אלברט. פרסטיז'ה!

אלברט הבנתי, אדוני.

אונגר [מביט בו רגע ארוך ונאנח] אני סומך עליך, אלברט.

אלברט [לעצמו] זה לא יעזור.

אונגר מה אתה אומר?

אלברט אמרתי שאני מודה לך, אדוני, על האמון שאתה נותן בי. הייתי מבקש

רק... אם במקרה אשתי מטלפנת...

אונגר זה יהיה בסדר.

אלברט אני לא רוצה סקנדלים בבית...

אונגר אל תדאג, אמרתי שזה יהיה בסדר.

אלברט תודה, אדוני.

אונגר עכשיו תכין, בבקשה, קצת מים. אני זקוק למחשבה צלולה.

אלברט מיד, אדוני. [יוצא לחדר השני].

אונגר [יושב בכורסא פותח את התיק ומתחיל לקרוא בקול] יום ד' 13.7.66 שעה

1900 נתקבלה במטה הנפה הצפונית תלונה של תלמה כ"ץ רחוב הבונים

3 תל-אביב. [אלברט חוזר] מתלוננת על העלמה הפתאומי מזה כחודשיים

של אחותה התאומה שרונה. " [לאלברט] מקשיב?

אלברט כן, אדוני.

אונגר [ממשיך לקרוא] "ראתה אותה לאחרונה לפני חודשיים בביתה. לאחות

הנעלמת שרונה אין כתובת מגורים. עוסקת בפריצות. למתלוננת חשדות

סבירים שאחותה נחטפה. התלונה מועברת למחלקת חקירות פליליות.

חתום יומנאי, סמל ראשון יוסף ממו". [פאוזה]

אלברט זה הכל?

אונגר כן. היא התלוננה אתמול בערב. [פאוזה] המים ודאי רותחים כבר.

אלברט כן, אדוני. [יוצא לחדר השני]

אונגר [מטה ראשו לאחור, מהרהר] חודשיים...

אלברט [מכניס את ראשו] שתי כפיות?

אונגר כרגיל

אלברט [יוצא, חוזר כעבור רגע עם קערת-מים מהבילה, מניח אותה לרגלי

אונגר] בבקשה.

אונגר תודה. [מניח את התיק, חולץ את נעליו וגרביהם וטובל בזהירות אצבע

במים] חם.

אלברט זה לכבוד המקרה, אדוני.
אונגר [משכשך רגליו בזהירות במים, אחר טובל אותם לאט לאט עד שהוא
משקע אותן לגמרי. בהנאה.] אהה! אהה!
אלברט טוב?
אונגר נפלא! אני מרגיש שאני מסוגל לכל. [פאזזה. אונגר מכניס רגל ומוציא
אותה, מעקם את חוטמו]
אלברט משהו לא בסדר?
אונגר שוב שכחת להכניס לימון.
אלברט סליחה, אני מיד מביא. [יוצא לחדר השני וחוזר עם לימון, מטפף
לקערה.]
אונגר זהו, מספיק. [אלברט זורק את הלימון הסחוט לסל־האשפה. אונגר מטה
ראשו אחורה בהנאה, מוציא קולות הנאה חייתיים. פאזזה]
[...]

אוגוסט 1966